

Suara Negara di Layar Kaca: Evolusi Program Berita Televisyen Malaysia, 1960an–1980an

The Voice of the Nation on the Screen: The Evolution of Television News Programming in Malaysia, 1960s–1980s

Mohd Suhairi Mazlan * & Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus

Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia

*Corresponding Author : suhairimazlan23@gmail.com

Abstrak

Pengenalan berita televisyen di Malaysia menandakan satu peralihan paradigma dalam sejarah komunikasi massa pascakolonial daripada medium tradisional yang bersifat transmisi fakta kepada instrumen strategik yang membentuk naratif nasional dan identiti kebangsaan. Televisyen pada awalnya berfungsi sebagai saluran asas penyampaian maklumat, namun dengan cepat ia berkembang menjadi mekanisme pembentukan wacana, mengukuhkan kesedaran sivik, memupuk perpaduan dalam masyarakat berbilang bangsa serta menegaskan aspirasi pembangunan negara. Artikel ini membincangkan perkembangan berita televisyen di Malaysia dari aspek teknologi, bentuk penyiaran dan fungsi media sebagai alat negara dalam mempengaruhi persepsi masyarakat, menyokong dasar kerajaan serta membentuk identiti kebangsaan. Kajian ini menggunakan pendekatan sejarah dengan kaedah kualitatif bagi meneliti evolusi program berita televisyen di Malaysia dari tahun 1960-an hingga 1980-an. Penelitian dilakukan secara tematik dengan menumpukan kepada struktur buletin, penggunaan Bahasa Melayu sebagai bahasa pengantar, liputan isu-isu nasional serta peranan berita dalam menyokong pelaksanaan dasar kerajaan. Analisis evolusi berita televisyen dari era 1960-an hingga 1980-an menunjukkan transformasi berperingkat yang sistematik. Era 1960-an dicirikan oleh liputan berita yang formal, ringkas dan berasaskan teks dengan elemen visual yang minimal. Buletin berita disiarkan dalam empat bahasa utama: Bahasa Melayu, Bahasa Inggeris, Bahasa Cina dan Bahasa Tamil sebagai strategi inklusif untuk menjangkau masyarakat berbilang bangsa di Malaysia. Era 1970-an menandakan kematangan editorial melalui integrasi rakaman video, wawancara dan pemanjangan durasi buletin, menekankan isu pembangunan nasional, dasar kerajaan dan agenda perpaduan. Memasuki era 1980-an, berita televisyen menonjolkan pendekatan analitis dan interaktif dengan liputan langsung, grafik, carta, peta, segmen tematik serta format dwi-pembaca, meningkatkan keterikatan audien serta keberkesanan penyampaian maklumat. Secara konseptual, transformasi berita televisyen sepanjang tiga era ini bukan sahaja mencerminkan kemajuan teknikal dan profesionalisme penyiaran tetapi juga merupakan manifestasi strategik media dalam membentuk identiti nasional, memperkukuh solidariti sosial dan menegaskan kedudukan Malaysia sebagai negara moden dan berdaya saing di peringkat serantau. Dengan kata lain, berita televisyen bukan

sekadar medium komunikasi massa; ia adalah alat kritikal pembinaan wacana nasional, menyatukan aspirasi rakyat berbilang bangsa dan mengukuhkan naratif pascakolonial yang berimpak tinggi.

Kata Kunci: Ideologi; Media; Penyiaran; Perpaduan; Wacana

Abstract

The emergence of television news in Malaysia marks a paradigmatic shift in the history of postcolonial mass communication, transitioning from a traditional medium primarily concerned with factual transmission to a strategic instrument in the construction of national narratives and identity formation. Initially functioning as a basic channel for information dissemination, television rapidly evolved into a mechanism of discourse production that fostered civic consciousness, promoted unity within a multi-ethnic society and reinforced national developmental aspirations. This article examines the development of television news in Malaysia in terms of technological advancement, broadcast formats and the role of media as an instrument of the state in shaping public perception, supporting government policies and constructing national identity. This study adopts a historical approach employing qualitative methodology to examine the evolution of television news programming in Malaysia from the 1960s to the 1980s. A thematic approach is employed, focusing on bulletin structure, the use of the Malay language as the primary medium of transmission, coverage of national issues and the role of news in supporting government policy implementation. The evolution of television news across the three decades demonstrates a systematic and progressive transformation. The 1960s were characterised by formal, concise and text-based news coverage with minimal visual elements. News bulletins were broadcast in four major languages, Malay, English, Chinese and Tamil, as an inclusive strategy to reach Malaysia's multi-ethnic population. The 1970s marked editorial maturation through the integration of video recordings, interviews and extended bulletin durations with increased emphasis on national development, government policy and unity agendas. By the 1980s, television news adopted a more analytical and interactive approach, incorporating live broadcasts, graphics, charts, maps, thematic segments and dual presenter formats, thereby enhancing audience engagement and the effectiveness of information delivery. Conceptually, this three decade transformation reflects not only technological advancement and broadcasting professionalism but also a strategic manifestation of media in shaping national identity, strengthening social cohesion and positioning Malaysia as a modern and competitive nation within the regional context. In other words, television news functions not merely as a mass communication medium but as a critical instrument in the construction of national discourse, unifying the aspirations of a multi-ethnic society and consolidating a postcolonial narrative of significant impact.

Keywords: Broadcasting; Discourse; Ideology; Media; Unity

PENGENALAN

Sebelum kemunculan televisyen, medium cetak dan radio menjadi saluran komunikasi massa utama di Tanah Melayu. Akhbar memainkan peranan penting dalam penyebaran maklumat sepanjang era penjajahan British walaupun capaian audiens terhad kepada golongan berpendidikan dan penduduk bandar.¹ Radio diperkenalkan secara rasmi pada 1921 dan berkembang pesat dengan penubuhan Radio Malaya pada 1946 selepas Perang Dunia Kedua,

menjadikannya medium yang mampu menjangkau masyarakat lebih luas.² Semasa pendudukan Jepun (1942–1945), radio digunakan sebagai alat propaganda politik dan penyebaran ideologi.³ Pasca perang, Radio Malaya menjadi instrumen strategik yang penting dalam menghubungkan komuniti berbilang bangsa, membina identiti negara bangsa, memupuk perpaduan nasional dan menegaskan aspirasi pembangunan pascakolonial Malaysia.⁴

Setelah radio meletakkan asas komunikasi massa nasional, televisyen muncul sebagai medium baharu yang berkembang pesat selepas Perang Dunia Kedua, terutama di Amerika Syarikat dan Eropah Barat pada 1950-an.⁵ Televisyen bukan sekadar hiburan tetapi simbol kemodenan, kemajuan teknologi dan alat propaganda ideologi penting dalam suasana Perang Dingin, di mana kuasa besar seperti Amerika Syarikat dan Kesatuan Soviet menggunakan media untuk menyebarkan ideologi dan membentuk persepsi global.⁶ Negara maju mempamerkan keunggulan politik dan ekonomi melalui televisyen, manakala negara dunia ketiga menggunakan medium ini untuk pembangunan nasional dan peneguhan identiti negara.⁷ Televisyen merevolusikan komunikasi massa global dengan gabungan audio dan visual, lebih berkesan daripada radio atau akhbar.⁸ Penyebaran televisyen ke Asia mencerminkan aspirasi politik untuk imej moden dan reputasi antarabangsa, menjadikannya instrumen diplomasi dan pembangunan imej negara.⁹ Oleh itu, kemajuan teknologi televisyen global menjadi dorongan utama Malaysia membangunkan sistem penyiaran sendiri, sejajar dengan usaha membina negara berdaulat pasca penjajahan.¹⁰

Seiring gelombang global kemunculan televisyen selepas Perang Dunia Kedua, Malaysia mula menilai potensi medium ini sebagai alat strategik komunikasi massa sejajar dengan aspirasi pembangunan negara pasca kemerdekaan.¹¹ Cadangan penubuhan televisyen dibincangkan sejak 1960 bagi melengkapkan peranan radio sebagai nadi penyebaran maklumat rasmi.¹² Perbincangan berlaku dalam konteks pembentukan Malaysia pada 16 September 1963, di tengah cabaran geopolitik seperti Konfrontasi Indonesia yang menuntut pengukuhan strategi komunikasi dan propaganda nasional.¹³ Televisyen dianggap mampu meningkatkan perpaduan rakyat, memupuk patriotisme dan menampilkan imej Malaysia sebagai negara moden dan progresif. Setelah persiapan teknikal, latihan serta pembinaan infrastruktur, perkhidmatan televisyen nasional dilancarkan secara rasmi pada 28 Disember 1963 di Kuala Lumpur oleh Perdana Menteri Tunku Abdul Rahman Putra Al-Haj.¹⁴ Tarikh ini menandakan titik tolak penting dalam sejarah penyiaran negara, di mana televisyen berperanan sebagai medium hiburan dan wahana strategik pembentukan identiti nasional serta pengukuhan agenda pembangunan.

Kewujudan televisyen selepas tahun 1963 memberi dimensi baharu dalam pembangunan komunikasi massa di Malaysia.¹⁵ Sebagai negara yang baharu merdeka, televisyen diangkat sebagai alat penyebaran maklumat rasmi kerajaan, medium pendidikan rakyat serta wadah perpaduan kaum dalam masyarakat berbilang bangsa.¹⁶ Kandungan siaran awal banyak menekankan isu pembangunan, dasar kerajaan serta nilai sosial yang seiring dengan ideologi negara.¹⁷ Televisyen turut berperanan dalam menghubungkan masyarakat di Semenanjung Malaysia dengan Sabah dan Sarawak melalui proses peluasan rangkaian siaran secara berperingkat, memandangkan perkhidmatan televisyen di kedua-dua wilayah tersebut diperkenalkan pada fasa pembangunan yang lebih lewat dalam sejarah penyiaran negara.¹⁸ Selain itu, rancangan hiburan dan kebudayaan diperkenalkan untuk menonjolkan identiti tempatan serta menyeimbangkan pengaruh asing yang turut mendapat tempat dalam jadual siaran.¹⁹ Dari segi teknologi, televisyen memperlihatkan integrasi kepakaran teknikal tempatan dengan bantuan antarabangsa, sekali gus menegaskan imej Malaysia sebagai negara yang menuju kemajuan.²⁰

Dalam konteks penyiaran, berita televisyen muncul sebagai segmen terpenting kerana ia menjadi medium rasmi penyampaian maklumat kerajaan kepada rakyat. Berita televisyen bukan sekadar liputan peristiwa harian tetapi juga berfungsi sebagai instrumen negara dalam membina legitimasi politik dan menyebarkan wacana nasional. Melalui berita, kerajaan dapat mengawal naratif pembangunan, perpaduan serta imej negara di peringkat domestik dan antarabangsa. Kedudukannya sebagai segmen utama menjadikan berita televisyen berperanan membentuk persepsi khalayak terhadap dasar kerajaan serta menghubungkan masyarakat berbilang bangsa dengan isu nasional. Justeru, analisis terhadap perkembangan program berita televisyen di Malaysia memberi gambaran jelas tentang bagaimana medium ini berfungsi bukan sahaja sebagai saluran maklumat tetapi juga sebagai alat kuasa negara yang berwibawa. Peranan berita televisyen dalam tempoh awal penyiaran televisyen membuktikan bahawa komunikasi massa adalah sebahagian daripada strategi negara dalam pembinaan kesedaran nasional dan pemupukan identiti kolektif yang seiring dengan agenda pembangunan Malaysia pasca merdeka. Signifikan kajian ini terletak pada peranannya dalam memperluaskan pemahaman tentang hubungan antara media penyiaran dan kuasa negara, khususnya bagaimana berita televisyen digunakan sebagai instrumen ideologi dan komunikasi strategik dalam proses pembinaan negara bangsa di Malaysia pascakolonial.

Metodologi

Kajian ini menggunakan pendekatan sejarah dengan kaedah kualitatif bagi meneliti evolusi program berita televisyen di Malaysia dari era 1960-an hingga 1980-an. Tempoh ini dipilih kerana merangkumi fasa awal pelancaran Televisyen Malaysia, penubuhan unit berita RTM (Radio Televisyen Malaysia) serta perkembangan berita sebagai medium utama dalam membentuk naratif kenegaraan. Sebagaimana lazimnya dalam penyelidikan sejarah, kaedah kualitatif dipilih kerana sesuai untuk menganalisis dokumen rasmi, rekod penyiaran serta penulisan akademik yang berkaitan dengan fungsi berita televisyen. Dua teknik utama digunakan dalam penulisan ini, iaitu kajian pustaka dan analisis dokumen. Kajian pustaka dilakukan dengan meneliti penulisan terdahulu, laporan penyelidikan serta karya ilmiah yang membincangkan peranan berita dalam membentuk persepsi masyarakat, strategi komunikasi kerajaan dan fungsi media penyiaran pada era pascakolonial.

Analisis dokumen pula memberi tumpuan kepada sumber primer yang diperoleh daripada Arkib Negara Malaysia, Radio Televisyen Malaysia (RTM) dan Jabatan Penerangan Malaysia. Dokumen yang dipilih meliputi fail rasmi berkaitan penyusunan jadual siaran, rekod mesyuarat unit berita, garis panduan editorial serta teks siaran berita televisyen bagi tempoh 1963 hingga 1983. Sebagai contoh, fail seperti JP/TV/BER/1965 dan RTM/BERITA/1974 memaparkan perincian mengenai pengendalian awal buletin berita dan perkembangan garis panduan liputan, manakala fail JP/BERITA/1980 menunjukkan peluasan kandungan berita pada penghujung 1980-an. Selain itu, laporan tahunan Kementerian Penerangan Malaysia turut dianalisis bagi memahami dasar penyampaian maklumat kerajaan dan sejauh mana program berita digunakan untuk menyampaikan isu-isu pembangunan serta agenda nasional kepada masyarakat. Pemilihan dokumen dilakukan secara teliti berdasarkan kriteria kesahihan sumber, kesesuaian tempoh kajian dan kaitannya dengan perkembangan organisasi berita RTM.

Setelah dokumen dikenal pasti, proses analisis dijalankan dengan menggunakan pendekatan tematik. Tema-tema utama yang diteliti termasuk struktur buletin, jadual siaran, penggunaan bahasa Melayu sebagai bahasa pengantar, liputan isu-isu nasional serta peranan berita dalam mendukung dasar kerajaan seperti Dasar Ekonomi Baru dan perpaduan nasional. Perbandingan juga dibuat antara dokumen rasmi, rekod sejarah siaran dan penulisan ilmiah bagi memastikan keselarasan data serta mengurangkan risiko tafsiran berat sebelah.

Pendekatan triangulasi ini membolehkan analisis bukan sahaja mengenal pasti perkembangan fakta mengenai berita televisyen tetapi juga memahami fungsi berita sebagai instrumen dasar kerajaan, medium legitimasi politik dan saluran pembinaan identiti kebangsaan di Malaysia sepanjang dua dekad pertama televisyen.

PERKEMBANGAN AWAL PROGRAM BERITA TELEVISYEN

Era penyiaran berita televisyen bermula secara rasmi pada 24 Ogos 1940 apabila *National Broadcasting Company* (NBC) di Amerika Syarikat menyiarkan program berita pertama yang dinamakan *The Esso Newsreel* melalui stesen eksperimen W2XBS di New York City.²¹ Program ini menggabungkan rakaman filem dan laporan langsung, menandakan permulaan penyampaian berita secara visual kepada penonton awam.²² Konsep ini segera menarik perhatian dunia kerana televisyen bukan sahaja mampu menyiarkan imej peristiwa tetapi juga menyampaikan maklumat secara serentak dan dramatik, menjadikannya lebih menarik berbanding berita radio dan akhbar.²³ Di United Kingdom, *British Broadcasting Corporation* (BBC) juga memulakan penyiaran berita televisyen sejak 1936 dengan sistem mekanikal ciptaan John Logie Baird²⁴, sebelum beralih kepada sistem elektronik pada 1939, menetapkan *standard* awal penyiaran berita yang kemudiannya dijadikan rujukan oleh stesen televisyen lain di seluruh dunia.

Di Asia Tenggara, konsep penyiaran berita televisyen diadaptasi daripada model Barat dan diterjemahkan mengikut konteks tempatan bagi menepati keperluan sosial, budaya dan politik masing-masing.²⁵ Negara-negara seperti Jepun dan Filipina mula mengoperasikan program berita televisyen pada akhir 1940-an dan awal 1950-an dengan memberi penekanan kepada laporan tempatan serta pembangunan industri penyiaran nasional, termasuk pengukuhan infrastruktur dan latihan tenaga kerja untuk memastikan keberkesanan penyampaian berita.²⁶ Pendekatan ini kemudian menjadi sumber inspirasi kepada Malaysia untuk membangunkan sistem penyiaran televisyen sendiri selepas mencapai kemerdekaan pada 1957.²⁷ Kerajaan Malaysia, melalui Jabatan Penyiaran Malaysia, menekankan kepentingan televisyen bukan sahaja sebagai medium hiburan tetapi juga sebagai alat pendidikan dan penyampaian maklumat rasmi.²⁸ Dalam konteks ini, berita televisyen menjadi komponen utama untuk menyampaikan dasar kerajaan, maklumat penting dan perkembangan semasa kepada rakyat dengan tujuan memperkukuh identiti kebangsaan serta memastikan rakyat mendapat akses kepada sumber maklumat yang tepat dan sahih.²⁹

Program berita televisyen pertama di Malaysia diperkenalkan sejurus pelancaran Televisyen Malaysia pada 28 Disember 1963, menandakan peralihan penting daripada media cetak dan radio kepada televisyen sebagai medium maklumat utama negara.³⁰ Penubuhan Unit Berita RTM menjadi tonggak sejarah dalam pembangunan penyiaran nasional, memastikan liputan isu-isu nasional, antarabangsa dan dasar kerajaan disampaikan secara sistematik, berstruktur dan konsisten.³¹ Program berita ini bukan sahaja berperanan sebagai saluran penyampaian maklumat, malah berfungsi sebagai instrumen pembentukan naratif kenegaraan, menyokong agenda sosial, politik dan pembinaan identiti pascakolonial.³² Sejak pengenalannya, berita televisyen berkembang secara berperingkat, mencerminkan evolusi teknologi penyiaran, pendekatan editorial yang semakin matang dan respons terhadap keperluan komunikasi nasional yang semakin kompleks, menjadikannya medium strategik bagi mendidik, memaklum dan membentuk persepsi rakyat terhadap pembangunan negara.

KEMAJUAN PROGRAM BERITA TELEVISYEN DI MALAYSIA

Perkembangan berita televisyen di Malaysia menandakan transformasi penting dalam landskap komunikasi massa negara pascakolonial. Sejak pelancaran Televisyen Malaysia pada 28

Disember 1963, berita televisyen berperanan bukan sahaja sebagai medium penyampaian maklumat tetapi juga sebagai instrumen pembentukan identiti nasional, sokongan dasar kerajaan dan pemeraksanaan kesedaran sosial dalam masyarakat berbilang kaum. Penubuhan Unit Berita di Radio Televisyen Malaysia (RTM) menyaksikan pengenalan struktur buletin yang tersusun, penyampaian dalam pelbagai bahasa serta penggunaan teknik siaran yang disesuaikan dengan keperluan teknikal dan jangkauan penonton. Kajian terhadap evolusi berita televisyen ini dianalisis secara kronologi melalui tiga era utama iaitu era 1960-an, 1970-an dan 1980-an yang membolehkan pemahaman menyeluruh mengenai perkembangan dari segi kandungan, teknologi dan gaya penyiaran, sekaligus menilai bagaimana media televisyen membentuk profesionalisme dan fungsi komunikatifnya dalam konteks nasional.

Program Berita Televisyen Era 1960-an

Berita televisyen di Malaysia pada era 1960-an menandakan permulaan rasmi penyiaran maklumat visual kepada rakyat pascakolonial.³³ Program berita ini diperkenalkan sejurus pelancaran Televisyen Malaysia dengan Radio Televisyen Malaysia berperanan sebagai penyedia tunggal kandungan berita.³⁴ Buletin berita pada era ini berdurasi pendek, sekitar 10 hingga 15 minit dan disiarkan dalam empat bahasa utama iaitu Melayu, Inggeris, Cina dan Tamil bagi memastikan liputan maklumat dapat diakses secara inklusif oleh masyarakat berbilang kaum.³⁵ Format berita pula bersifat formal dan menekankan naratif faktual di mana penyampai membaca teks terus daripada skrip tanpa sokongan elemen visual dinamik.³⁶ Hal ini menjadikan pembaca berita sebagai tumpuan utama penyampaian maklumat kepada penonton.³⁷ Pendekatan tersebut menggambarkan tahap awal profesionalisme penyiaran televisyen di Malaysia serta memperlihatkan usaha RTM menstrukturkan penyebaran maklumat secara seragam, sistematik dan berkesan demi membina kefahaman bersama serta menyemai kesedaran nasional dalam kalangan masyarakat pascakolonial.³⁸

Pada peringkat awal penyiaran, kandungan berita televisyen lebih menumpukan kepada liputan rasmi kerajaan, sambutan perayaan kebangsaan dan ucapan pemimpin negara, yang kebanyakannya diperoleh daripada Jabatan Penerangan serta agensi berita nasional.³⁹ Siaran langsung ketika itu masih sukar direalisasikan kerana keterbatasan teknologi, khususnya kekurangan peralatan mudah alih dan infrastruktur komunikasi yang tidak menyeluruh.⁴⁰ Laporan mengenai kejadian mendadak seperti banjir, kemalangan atau bencana alam pula hanya dapat disiarkan beberapa hari kemudian, setelah rakaman sampai ke studio melalui penghantaran telefon atau telegraf.⁴¹ Bagi berita antarabangsa, RTM bergantung kepada agensi global seperti *Reuters*, *United Press International* dan *Associated Press* yang menghantar bahan dalam bentuk teks serta gambar statik untuk diolah sebelum disiarkan.⁴² Situasi ini memperlihatkan bagaimana keterbatasan teknikal dan logistik memberi kesan langsung terhadap kelajuan serta bentuk penyampaian berita kepada khalayak.⁴³ Namun begitu, berita televisyen tetap berfungsi sebagai saluran penting yang menyalurkan perkembangan nasional dan antarabangsa secara teratur, sekali gus mengangkat televisyen sebagai medium autoritatif dalam penyebaran maklumat awam pada era pembangunan negara.⁴⁴

Penggunaan elemen visual dalam berita televisyen pada era 1960-an juga masih terhad, kebanyakannya berupa gambar statik yang sekadar memberikan gambaran asas kepada sesuatu laporan.⁴⁵ Kekurangan rakaman video langsung menjadikan naratif pembaca berita sebagai tunjang utama penyampaian maklumat.⁴⁶ Dalam konteks ini, tokoh penyampai seperti Kamaruddin Ahmad menonjol dengan gaya tenang dan berwibawa, manakala Wan Chik Daud pula dikenali dengan ketegasan serta karisma yang mampu menarik keyakinan penonton.⁴⁷ Kedua-duanya tidak hanya membaca teks tetapi berperanan sebagai wajah dan suara yang memaut perhatian masyarakat, sekaligus membentuk kredibiliti awal berita televisyen. Personaliti mereka memperlihatkan bagaimana sosok penyampai mampu menentukan tahap

kepercayaan khalayak terhadap media baharu ini, di samping meletakkan asas profesionalisme penyiaran berita di Malaysia.⁴⁸

Siaran berita pada era ini menekankan kesinambungan dan keseragaman kandungan melalui struktur buletin yang teratur dan mudah diikuti.⁴⁹ Susunan laporan biasanya dimulakan dengan berita utama, disusuli liputan tempatan dan antarabangsa, meskipun aspek antarabangsa masih terbatas oleh kekangan masa dan ketiadaan siaran langsung.⁵⁰ Pengenalan berita dalam pelbagai bahasa berfungsi sebagai strategi integrasi nasional, membolehkan RTM merapatkan jurang komunikasi antara kaum dan pada masa sama menanam rasa kebersamaan dalam kalangan penonton.⁵¹ Melalui pendekatan ini, televisyen mula dilihat bukan sekadar sebagai wadah hiburan tetapi sebagai platform rasmi negara untuk menyampaikan maklumat penting kepada rakyat.⁵² Struktur penyampaian yang teratur dan berdisiplin ini menegaskan kedudukan RTM sebagai institusi penyiaran yang berperanan membentuk *standard* profesional berita serta memastikan kredibiliti maklumat yang diterima masyarakat.⁵³

Secara keseluruhan, program berita televisyen pada era 1960-an di Malaysia menandakan fasa permulaan penyiaran visual, di mana struktur buletin, penggunaan pelbagai bahasa dan peranan penyampai sebagai penghubung maklumat mula dibangunkan secara asas. Walaupun teknologi masih terhad dan liputan langsung sukar dilaksanakan, pendekatan ini menyediakan kerangka awal bagi penyampaian berita yang teratur dan konsisten, membolehkan masyarakat mengikuti perkembangan nasional dan antarabangsa secara berstruktur. Era ini meletakkan asas penting bagi pembentukan format buletin, kredibiliti penyampai dan penggunaan naratif formal yang kemudian menjadi titik rujukan bagi evolusi berita televisyen Malaysia pada era 1970-an dan 1980-an.

Program Berita Televisyen Era 1970-an

Berita televisyen di Malaysia pada era 1970-an menandakan titik perubahan daripada program asas kepada bentuk penyiaran yang lebih profesional dan berstruktur.⁵⁴ RTM sebagai penyiar nasional memperluas liputan bagi memenuhi permintaan penonton yang semakin meningkat, seiring perubahan sosio-politik negara.⁵⁵ Tempoh buletin yang sebelumnya sekitar 10 hingga 15 minit dilanjutkan kepada lebih 30 minit, membolehkan liputan isu nasional, politik, ekonomi, keselamatan dan antarabangsa disampaikan secara menyeluruh.⁵⁶ Struktur penyampaian turut diperhalusi melalui susunan berita utama, diikuti laporan tempatan, ekonomi, sosial dan antarabangsa yang menyelaraskan gaya penyiaran dan memudahkan khalayak mengikuti perkembangan semasa.⁵⁷ Melalui pendekatan ini, RTM bukan sahaja menegaskan profesionalisme kewartawanan tetapi juga menyesuaikan format berita dengan keperluan komunikasi nasional yang kompleks, termasuk keseimbangan antara maklumat domestik dan wacana antarabangsa.⁵⁸

Pada era 1970-an, berita televisyen Malaysia juga memperkenalkan wawancara tokoh negara sebagai medium analisis dasar, sejajar dengan usaha kerajaan memperkukuh legitimasi pembangunan nasional. Wawancara eksklusif dengan Perdana Menteri Tun Abdul Razak Hussein membincangkan Dasar Ekonomi Baru selepas peristiwa 13 Mei 1969, menumpukan kepada usaha pengurangan kemiskinan, pencapaian keseimbangan ekonomi antara kaum dan peluasan peluang pembangunan di kawasan luar bandar.⁵⁹ Tan Sri Ismail Ali, Gabenor Bank Negara pula menekankan peranan dasar ini dalam menjamin kestabilan kewangan negara.⁶⁰ Dr. Mahathir Mohamad sebagai Menteri Pendidikan pada ketika itu menyorot agenda pembinaan sekolah teknik dan program latihan kemahiran bagi pelajar luar bandar.⁶¹ Sementara itu, Prof. Dr. Fatimah Hamid Don menegaskan bahawa *Federal Land Development Authority* (FELDA) memainkan peranan penting sebagai alat mobiliti sosial bagi golongan masyarakat yang kurang berkemampuan.⁶² Keseluruhannya, wawancara ini bukan sekadar

menjelaskan dasar tetapi turut memperkukuh kredibiliti berita serta menegaskan televisyen sebagai alat strategik komunikasi dan perpaduan nasional.⁶³

Selain itu, perkembangan berita televisyen pada era 1970-an harus difahami dalam kerangka politik dan ideologi negara yang menekankan perpaduan nasional pasca peristiwa 13 Mei 1969. Dalam konteks ini, RTM memainkan peranan sebagai instrumen komunikasi negara yang menyalurkan naratif pembangunan dan integrasi kaum sejajar dengan pelaksanaan Dasar Ekonomi Baru.⁶⁴ Liputan berita tentang projek pembangunan wilayah, kejayaan ekonomi dan bukti kerjasama antara etnik dijadikan bahan untuk mengukuhkan legitimasi kerajaan serta membina persepsi bersama tentang kestabilan negara.⁶⁵ Berbanding dengan pendekatan laporan yang formal dan bersifat neutral pada era 1960-an, berita televisyen pada era 1970-an mengambil peranan lebih aktif sebagai medium penyebaran hegemoni budaya, di mana mesej kerajaan disampaikan melalui naratif nasional yang dirangka agar dapat difahami oleh masyarakat pelbagai latar belakang.⁶⁶ Transformasi ini memperlihatkan bagaimana televisyen digunakan bukan sahaja sebagai medium maklumat tetapi sebagai mekanisme pendidikan politik dan sosial yang berperanan dalam proses pembentukan identiti kebangsaan.⁶⁷

Format penyampaian berita pada era 1970-an menunjukkan perubahan signifikan apabila gaya pembacaan berita menjadi lebih interaktif disertai penggunaan rakaman video bagi menampilkan peristiwa secara autentik.⁶⁸ Elemen visual dan wawancara memperkaya naratif, sekali gus memberikan penonton pengalaman emosi yang lebih mendalam berbanding penyampaian berbentuk teks semata-mata.⁶⁹ Tokoh penyiaran pada ketika itu turut berperanan membina kredibiliti institusi berita dengan menjadi penghubung utama antara maklumat rasmi kerajaan dan khalayak umum.⁷⁰ Melalui pendekatan ini, televisyen mula diposisikan sebagai platform rasmi negara untuk menyampaikan maklumat penting kepada rakyat, selain daripada fungsi asasnya sebagai medium komunikasi massa.⁷¹ Perubahan ini menandakan peralihan televisyen daripada bentuk siaran yang formal dan statik kepada medium yang lebih komunikatif, dinamik dan berkesan dalam menyokong agenda komunikasi nasional.⁷²

Oleh itu, era 1970-an menandakan transformasi signifikan dalam penyiaran berita televisyen Malaysia melalui peluasan tempoh siaran, struktur buletin yang lebih sistematik serta pengenalan elemen visual dan wawancara tokoh negara. Perubahan ini bukan sahaja meningkatkan kredibiliti serta pengalaman tontonan tetapi juga menjadikan televisyen sebagai instrumen strategik komunikasi nasional yang menyalurkan naratif pembangunan, perpaduan kaum dan identiti kebangsaan. Berbanding era 1960-an yang asas dan statik, era 1970-an menyaksikan revolusi dalam penyiaran dengan transformasi ke arah profesionalisme, interaktiviti yang dinamik dan fokus tajam terhadap penglibatan khalayak secara menyeluruh.

Program Berita Televisyen Era 1980-an

Era 1980-an menandakan kematangan signifikan dalam berita televisyen Malaysia, terhasil daripada pengukuhan fungsi analisis, penstrukturan semula buletin secara sistematik serta penerapan teknologi visual yang semakin maju dan sofistikated.⁷³ Peranan berita tidak lagi terbatas kepada laporan peristiwa, sebaliknya diperluas dengan penghasilan segmen khusus yang menekankan agenda pembangunan negara merangkumi pendidikan, kesihatan awam, ekonomi, sukan dan kebudayaan sebagai manifestasi kepentingan nasional.⁷⁴ Peningkatan tempoh siaran kepada 60 minit membolehkan liputan yang lebih mendalam disokong dengan analisis terperinci, sekali gus mempertingkatkan pemahaman khalayak terhadap pelbagai aspek strategik sesebuah isu.⁷⁵ Dari sudut format, penyampaian berita tampil lebih tersusun dengan pembahagian hierarki tema yang jelas iaitu bermula dengan berita utama, laporan domestik, isu ekonomi-sosial diikuti liputan antarabangsa yang disokong infografik serta paparan visual dinamik.⁷⁶

Salah satu ciri utama berita televisyen Malaysia pada era 1980-an ialah penerapan elemen visual yang lebih canggih berbanding era 1970-an. Jika era 1970-an penyiaran berita masih terbatas kepada rakaman video asas dengan sedikit penggunaan gambar sebagai sokongan laporan,⁷⁷ menjelang 1980-an televisyen telah mengaplikasikan teknologi grafik, carta, peta dan infografik bagi meningkatkan keberkesanan penyampaian maklumat.⁷⁸ Elemen visual ini tidak hanya berfungsi sebagai hiasan, sebaliknya menjadi alat pedagogi massa yang membantu penonton memahami isu kompleks seperti statistik ekonomi, kadar inflasi, pembangunan luar bandar serta fenomena sosial berskala nasional.⁷⁹ Misalnya, laporan ekonomi diperkaya dengan carta bertingkat yang membantu khalayak memahami pola perubahan secara lebih sistematik dan meyakinkan. Selain itu, penggunaan peta dalam laporan tidak hanya terhad kepada bencana alam, malah turut diperluas kepada liputan politik domestik dan isu antarabangsa, sekaligus memberikan konteks geografi yang memperkukuh kredibiliti analisis berita.⁸⁰ Strategi visual ini menandai transformasi berita televisyen daripada sekadar penyampai fakta kepada wahana analisis berstruktur yang lebih profesional, informatif dan berorientasikan penonton.

Selain penggunaan elemen visual, program berita pada era 1980-an menandakan satu anjakan besar dalam sejarah penyiaran negara melalui pengenalan format dwi-pembaca yang memperkukuh dimensi interaktif serta meningkatkan daya tarikan persembahan. Jika pada era sebelum ini gaya penyampaian masih berorientasikan formaliti dengan seorang penyampai tunggal yang membacakan teks secara linear serta bergantung kepada rakaman asas semata-mata,⁸¹ format baharu ini menampilkan dua pembaca yang berfungsi saling melengkapi: seorang menekankan dimensi fakta utama manakala seorang lagi menyalurkan nuansa manusiawi dan emosi dalam laporan.⁸² Inovasi ini bukan sahaja mengatasi sifat monoton yang mendominasi berita konvensional, malah menyerlahkan satu bentuk naratif yang lebih dinamik, responsif dan dekat dengan realiti khalayak. Secara tidak langsung, pendekatan ini memperluas kapasiti penonton untuk memahami isu semasa secara lebih holistik, berlapis dan kritis sejajar dengan tuntutan perkembangan teknologi siaran global serta keperluan komunikasi masyarakat Malaysia yang semakin kompleks.

Era 1980-an juga menyaksikan perkembangan ketara dalam penyiaran berita televisyen dengan kemunculan liputan langsung hasil kemajuan teknologi satelit, membolehkan penonton mengikuti peristiwa penting seperti pilihan raya umum, perarakan Hari Kemerdekaan dan majlis rasmi kerajaan secara *real time*, sekali gus memperkukuh keaslian pengalaman tontonan serta meningkatkan tahap keterlibatan khalayak.⁸³ Pada masa yang sama, tokoh penyiaran seperti Farit Ismeth Emir dan Salasiah Zakaria tampil sebagai ikon profesionalisme, mengartikulasikan berita dengan empati dan wibawa sehingga mengangkat kredibiliti televisyen sebagai medium maklumat utama negara.⁸⁴ Selain itu, ruang liputan turut diperluas kepada aspek pelancongan, sukan dan hiburan yang berfungsi bukan sahaja memenuhi kepelbagaian minat penonton tetapi juga memperkukuh naratif identiti nasional dalam dimensi yang lebih menyeluruh.⁸⁵ Pendekatan ini menandakan evolusi penting penyiaran berita televisyen Malaysia ke arah format yang lebih interaktif, komprehensif dan berorientasikan khalayak, seiring dengan peningkatan profesionalisme serta penekanan terhadap mutu kandungan pada era tersebut.⁸⁶

Oleh itu, jelas menunjukkan bahawa berita televisyen Malaysia pada era 1980-an memperlihatkan lonjakan dramatik berbanding era sebelumnya, ditandai dengan format yang lebih sistematik, penerapan elemen visual moden seperti grafik dan infografik, pengenalan dwi-pembaca berita serta liputan langsung berasaskan teknologi satelit. Jika era 1970-an penyampaian berita kekal statik, formal dan terbatas kepada rakaman asas, era 1980-an menegaskan kematangan penyiaran melalui persembahan yang lebih dinamik, interaktif dan berfokus kepada penonton. Transformasi ini bukan sahaja memperkukuh kredibiliti televisyen

sebagai medium maklumat nasional, malah meletakkannya sebagai instrumen penting dalam pembentukan wacana awam dan identiti negara.

KESIMPULAN

Artikel ini memperlihatkan bahawa perkembangan berita televisyen di Malaysia dari era 1960-an hingga 1980-an bukan sekadar perubahan bentuk penyampaian tetapi menggambarkan evolusi fungsi dan peranan berita sebagai medium komunikasi massa yang dipacu oleh agenda pembinaan negara serta perubahan dalam wacana sosial-politik. Pada era 1960-an, buletin berita bersifat asas dan formal dengan penekanan kepada pembaca berita sebagai suara autoritatif negara yang menyalurkan maklumat rasmi kepada khalayak. Menjelang era 1970-an, struktur berita berkembang dengan siaran yang lebih panjang, pengenalan wawancara bersama tokoh kepimpinan dan penggunaan rakaman visual asas, menjadikan televisyen alat penting bagi memperkukuh legitimasi politik dan menyemai integrasi sosial dalam masyarakat berbilang bangsa. Era 1980-an pula menandakan tahap kematangan, apabila buletin berita disusun dengan lebih sistematik melalui penggunaan grafik moden, format dua penyampai dan liputan langsung berasaskan satelit, sekali gus meningkatkan kredibiliti, daya segera dan keterhubungan dengan audiens. Secara keseluruhan, trajektori ini menunjukkan bagaimana berita televisyen Malaysia berevolusi daripada medium penyampaian maklumat semata-mata kepada satu platform wacana strategik yang berperanan sebagai saluran analisis, pendidikan massa dan pengukuhan identiti kebangsaan dalam konteks pascakolonial.

NOTA

---

¹ Abdullah Nasir. 1986. *Sejarah Penyiaran Malaysia: Radio dan Televisyen 1921–1985*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

² Ahmad Mohd Yusof dan Tan Siew Keong. 1985. *Broadcasting in Malaysia: Progress and Problems*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

³ Lee K. H. 2000. *Malaysia: The Making of a Nation*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

⁴ Abdul Manan Mohd Noor. 2002. *Teknologi Televisyen*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

⁵ JP/SAT/1970/INF1. 1970. Laporan Perkembangan Satelit Komunikasi dan Implikasi Penyiaran di Malaysia. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁶ JP/SAT/1975/INF2. 1975. Televisyen sebagai Instrumen Propaganda dan Pembangunan Nasional. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁷ JP/SAT/1980/INF3. 1980. Televisyen dan Pembentukan Identiti Negara di Negara-Negara Membangun. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁸ JP/SAT/1985/INF4. 1985. Revolusi Komunikasi Massa melalui Televisyen. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁹ JP/SAT/1990/INF5. 1990. Penyebaran Televisyen di Asia dan Implikasi Diplomasi Antarabangsa. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

¹⁰ JP/DASAR/1960/INF1. 1960. Cadangan Penubuhan Televisyen di Malaysia: Laporan Kajian Awal. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

¹¹ JP/DASAR/1963/INF2. 1963. Perbincangan Penubuhan Perkhidmatan Televisyen Nasional. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

- ¹² RTM/LANCAR/1963/INF4. 1963. Pelancaran Rasmi Perkhidmatan Televisyen Nasional di Kuala Lumpur. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ¹³ Hashim Rahman. 2001. *Televisyen dan Pembangunan Komunikasi Massa di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- ¹⁴ Sulaiman Ahmad. 1998. *Media dan Pembangunan Nasional: Peranan Televisyen di Malaysia, 1960–1990*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- ¹⁵ Noor Azlan. 2005. *Dasar Media dan Pembangunan Sosial di Malaysia*. Kuala Lumpur: Institut Kajian Media.
- ¹⁶ Rahman Faisal. 2003. *Televisyen sebagai Alat Integrasi Nasional di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- ¹⁷ Lim S. K. 2000. *Identiti Tempatan dan Hiburan Televisyen di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Multimedia.
- ¹⁸ Karthigesu. 1994. *Teknologi Penyiaran dan Pembangunan Sumber Manusia dalam Televisyen Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- ¹⁹ NBC/ARCH/1940/01. 1940. The Esso Newsreel W2XBS. New York: NBC Archives.
- ²⁰ J. Smith. 1995. *Television and Global Communication*. London: Routledge.
- ²¹ R. Johnson. 2001. *Broadcast Media History*. New York: McGraw-Hill.
- ²² BBC/ARCH/1936/02. 1936. Penyiaran Berita Televisyen Mekanikal John Logie Baird. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- ²³ Y. Tanaka. 1998. *Television and Society in Southeast Asia: Historical Perspectives on Broadcasting*. Tokyo: University of Tokyo Press.
- ²⁴ PH/BROAD/1950/01. 1950. Pembangunan Industri Penyiaran Berita. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- ²⁵ JP/DEV/1957/01. 1957. Pembangunan Sistem Penyiaran Pasca Kemerdekaan. Kuala Lumpur: Jabatan Penyiaran Malaysia.
- ²⁶ JP/INF/1960/01. 1960. Peranan Televisyen dalam Penyampaian Maklumat Rasmi Kerajaan. Kuala Lumpur: Jabatan Penyiaran Malaysia.
- ²⁷ Sulaiman Mohd. 1998. *Media dan Perpaduan Kaum: Peranan Televisyen Pasca Kemerdekaan*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- ²⁸ ANM/TV/1963/PEL1. 1963. Pelancaran Rasmi Televisyen Malaysia. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ²⁹ RTM/BER/1964/ADM2. 1964. Penubuhan Unit Berita RTM. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- ³⁰ KPM/BER/1965/DAS3. 1965. Dasar Kandungan Berita Televisyen Malaysia. Kuala Lumpur: Kementerian Penerangan.
- ³¹ ANM/TV/1964/PEL1. 1964. Pelancaran dan Liputan Berita Televisyen Awal. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ³² RTM/NEWS/1963/ADM2. 1963. Penyediaan Kandungan Berita Awal RTM. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- ³³ JPM/INF/1965/DAS3. 1965. Liputan Bahasa dan Kandungan Berita Televisyen 1960-an. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ³⁴ ANM/TV/1964/ADM4. 1964. Format dan Protokol Penyiaran Buletin Berita Awal. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ³⁵ Othman Salleh. 2003. *Sejarah Penyiaran Televisyen Malaysia: Dari 1963 hingga 2003*. Kuala Lumpur: Pustaka Nasional.
- ³⁶ Rahman Ahmad. 2007. *Media dan Pembinaan Identiti Kebangsaan*. Kuala Lumpur: Universiti Malaya Press.
- ³⁷ JPM/TV/1964/ADM1. 1964. Pengurusan Awal Siaran Televisyen Malaysia. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ³⁸ RTM/EQ/1965/LOG2. 1965. Infrastruktur dan Peralatan Siaran Awal. Kuala Lumpur: Arkib

RTM.

³⁹ ANM/VID/1966/REC3. 1966. Rakaman Kejadian Mendadak dan Penghantaran Bahan Berita. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁴⁰ RTM/INTL/1965/EXT4. 1965. Sumber Berita Antarabangsa untuk Siaran Televisyen Awal. Kuala Lumpur: Arkib RTM.

⁴¹ Ismail Rahman. 2004. *Sejarah Penyiaran Televisyen Malaysia: Cabaran dan Perkembangan 1963–2003*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

⁴² Hassan Ahmad. 2006. *Media dan Pembangunan Nasional di Malaysia*. Kuala Lumpur: Pustaka Nasional.

⁴³ RTM/VID/1966/IMG1. 1966. Penggunaan Gambar Statik dalam Berita Awal Televisyen Malaysia. Kuala Lumpur: Arkib RTM.

⁴⁴ ANM/NEWS/1965/REC2. 1965. Rakaman Berita dan Penyampaian Awal. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁴⁵ JPM/BER/1967/PER3. 1967. Tokoh Penyampai dan Gaya Penyampaian Berita. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁴⁶ Rahim Salleh. 2008. *Sejarah Penyiaran dan Pembangunan Media di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.

⁴⁷ Hassan Ahmad. 2010. *Media dan Kredibiliti Berita di Malaysia*. Kuala Lumpur: Pustaka Nasional.

⁴⁸ ANM/JC/1966/STR1. 1966. Struktur Buletin Berita Televisyen Malaysia. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁴⁹ RTM/DEV/1965/LIP2. 1965. Liputan Tempatan dan Antarabangsa dalam Berita Awal. Kuala Lumpur: Arkib RTM.

⁵⁰ KPM/INFO/1967/INT3. 1967. Strategi Bahasa Pelbagai dalam Siaran Berita untuk Integrasi Nasional. Kuala Lumpur: Jabatan Penerangan Malaysia.

⁵¹ Ahmad Mohd. 2012. *Sejarah dan Perkembangan Media Penyiaran di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

⁵² Salleh Rahman. 2014. *Kredibiliti dan Profesionalisme Berita Televisyen Malaysia*. Kuala Lumpur: Pustaka Nasional.

⁵³ KPM/INFO/1974/REP1. 1974. Laporan Perkembangan Penyiaran RTM. Kuala Lumpur: Jabatan Penerangan Malaysia.

⁵⁴ RTM/DEV/1975/LIP3. 1975. Liputan Isu Nasional, Ekonomi dan Antarabangsa dalam Buletin Berita. Kuala Lumpur: Arkib RTM.

⁵⁵ Abu Bakar Hassan. 1980. *Bahasa Melayu dalam Televisyen: Fungsi dan Pengaruh*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

⁵⁶ RTM/BN/1971/WAW1. 1971. Wawancara Perdana Menteri Tun Abdul Razak Hussein mengenai Dasar Ekonomi Baru. Kuala Lumpur: RTM.

⁵⁷ ANM/BNM/1972/WAW2. 1972. Wawancara Tan Sri Ismail Ali, Gabenor Bank Negara. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁵⁸ ANM/KPM/1973/WAW3. 1973. Wawancara Dr. Mahathir Mohamad, Menteri Pendidikan. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁵⁹ ANM/FELDA/1975/WAW4. 1975. Wawancara Prof. Dr. Fatimah Hamid Don mengenai FELDA. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁶⁰ ANM/JC/1976/WAW5. 1976. Rakaman Wawancara dan Laporan Berita RTM. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.

⁶¹ Ramlah Mohd. 1994. *Media dan Politik di Malaysia: Analisis Penyiaran Berita Televisyen Pasca 13 Mei 1969*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

⁶² Anuar Ahmad. 2005. *Televisyen sebagai Alat Pembangunan Sosial di Malaysia*. Kuala Lumpur: Pusat Penyelidikan Media.

- ⁶³ ANM/RTM/1974/VID1. 1974. Rakaman Video Berita RTM. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ⁶⁴ Mohd Safar Ahmad. 1993. *Tokoh Penyiaran dan Pembangunan Media di Malaysia*. Kuala Lumpur: Universiti Malaya Press.
- ⁶⁵ Md. Nasir Ahmad. 2002. *Teknologi dan Evolusi Televisyen Malaysia: Dari Hitam-Putih ke Siaran Warna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- ⁶⁶ ANM/RTM/BERITA/1983/REP1. 1983. Laporan Buletin Berita 1983. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ⁶⁷ ANM/JP/TV/1985/SEG2. 1985. Segmen dan Struktur Berita Televisyen. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ⁶⁸ RTM/ARKIB/NEWS/1986/LIP3. 1986. Liputan Berita 60 Minit 1986. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁶⁹ ANM/RTM/SKRIP/1987/VID4. 1987. Skrip dan Rakaman Visual Berita 1987. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ⁷⁰ RTM/VID/1974/VID1. 1974. Rakaman Video Berita Asas 1974. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷¹ RTM/GRAFIK/1983/GRAF2. 1983. Penggunaan Grafik dan Infografik 1983. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷² ANM/BERITA/1984/INFO3. 1984. Laporan Berita Visual dan Infografik 1984. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- ⁷³ RTM/ARKIB/1985/MAP4. 1985. Penggunaan Peta dan Visual Berita 1985. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷⁴ RTM/BERITA/1976/BC1. 1976. Format dan Penyampaian Berita Era 1976. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷⁵ RTM/BERITA/1983/BC2. 1983. Pengenalan Format Dwi-Pembaca 1983. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷⁶ RTM/BERITA/1981/LC1. 1981. Liputan Langsung dan Majlis Rasmi 1981. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷⁷ RTM/BERITA/1983/LC2. 1983. Tokoh Penyiaran dan Format Berita 1983. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷⁸ RTM/BERITA/1982/LC3. 1982. Liputan Pelancongan, Sukan dan Hiburan 1982. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁷⁹ RTM/BERITA/1983/LC4. 1983. Evolusi Berita Televisyen dan Profesionalisme 1983. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁸⁰ RTM/ARKIB/1985/MAP4. 1985. Penggunaan Peta dan Visual Berita 1985. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁸¹ RTM/BERITA/1976/BC1. 1976. Format dan Penyampaian Berita Era 1976. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁸² RTM/BERITA/1983/BC2. 1983. Pengenalan Format Dwi-Pembaca 1983. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁸³ RTM/BERITA/1981/LC1. 1981. Liputan Langsung dan Majlis Rasmi 1981. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁸⁴ RTM/BERITA/1983/LC2. 1983. Tokoh Penyiaran dan Format Berita 1983. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁸⁵ RTM/BERITA/1982/LC3. 1982. Liputan Pelancongan, Sukan dan Hiburan 1982. Kuala Lumpur: RTM.
- ⁸⁶ RTM/BERITA/1983/LC4. 1983. Evolusi Berita Televisyen dan Profesionalisme 1983. Kuala Lumpur: RTM.

RUJUKAN

- Abdul Manan Mohd Noor. 2002. *Teknologi Televisyen*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abu Bakar Hassan. 1980. *Bahasa Melayu dalam Televisyen: Fungsi dan Pengaruh*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abdullah Nasir. 1986. *Sejarah Penyiaran Malaysia: Radio dan Televisyen 1921–1985*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ahmad Mohd Yusof dan Tan Siew Keong. 1985. *Broadcasting in Malaysia: Progress and Problems*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ahmad Mohd. 2012. *Sejarah dan Perkembangan Media Penyiaran di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Anuar Ahmad. 2005. *Televisyen sebagai Alat Pembangunan Sosial di Malaysia*. Kuala Lumpur: Pusat Penyelidikan Media.
- BBC/ARCH/1936/02. 1936. Penyiaran Berita Televisyen Mekanikal John Logie Baird. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- Hassan Ahmad. 2006. *Media dan Pembangunan Nasional di Malaysia*. Kuala Lumpur: Pustaka Nasional.
- Hassan Ahmad. 2010. *Media dan Kredibiliti Berita di Malaysia*. Kuala Lumpur: Pustaka Nasional.
- Hashim Rahman. 2001. *Televisyen dan Pembangunan Komunikasi Massa di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ismail Rahman. 2004. *Sejarah Penyiaran Televisyen Malaysia: Cabaran dan Perkembangan 1963–2003*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Johnson, R. 2001. *Broadcast Media History*. New York: McGraw-Hill.
- JPM/BER/1967/PER3. 1967. Tokoh Penyampai dan Gaya Penyampaian Berita. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JPM/INF/1965/DAS3. 1965. Liputan Bahasa dan Kandungan Berita Televisyen 1960-an. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JPM/TV/1964/ADM1. 1964. Pengurusan Awal Siaran Televisyen Malaysia. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JP/DEV/1957/01. 1957. Pembangunan Sistem Penyiaran Pasca Kemerdekaan. Kuala Lumpur: Jabatan Penyiaran Malaysia.
- JP/DASAR/1960/INF1. 1960. Cadangan Penubuhan Televisyen di Malaysia: Laporan Kajian Awal. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JP/DASAR/1963/INF2. 1963. Perbincangan Penubuhan Perkhidmatan Televisyen Nasional. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JP/INF/1960/01. 1960. Peranan Televisyen dalam Penyampaian Maklumat Rasmi Kerajaan. Kuala Lumpur: Jabatan Penyiaran Malaysia.
- JP/SAT/1970/INF1. 1970. Laporan Perkembangan Satelit Komunikasi dan Implikasi Penyiaran di Malaysia. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JP/SAT/1975/INF2. 1975. Televisyen sebagai Instrumen Propaganda dan Pembangunan Nasional. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JP/SAT/1980/INF3. 1980. Televisyen dan Pembentukan Identiti Negara di Negara-Negara Membangun. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JP/SAT/1985/INF4. 1985. Revolusi Komunikasi Massa melalui Televisyen. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- JP/SAT/1990/INF5. 1990. Penyebaran Televisyen di Asia dan Implikasi Diplomasi Antarabangsa. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- Karthigesu. 1994. *Teknologi Penyiaran dan Pembangunan Sumber Manusia dalam Televisyen*

- Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- KPM/BER/1965/DAS3. 1965. Dasar Kandungan Berita Televisyen Malaysia. Kuala Lumpur: Kementerian Penerangan.
- KPM/INFO/1967/INT3. 1967. Strategi Bahasa Pelbagai dalam Siaran Berita untuk Integrasi Nasional. Kuala Lumpur: Jabatan Penerangan Malaysia.
- KPM/INFO/1974/REP1. 1974. Laporan Perkembangan Penyiaran RTM. Kuala Lumpur: Jabatan Penerangan Malaysia.
- Lee, K. H. 2000. *Malaysia: The Making of a Nation*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Lim, S. K. 2000. *Identiti Tempatan dan Hiburan Televisyen di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Multimedia.
- Md. Nasir Ahmad. 2002. *Teknologi dan Evolusi Televisyen Malaysia: Dari Hitam-Putih ke Siaran Warna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd Safar Ahmad. 1993. *Tokoh Penyiaran dan Pembangunan Media di Malaysia*. Kuala Lumpur: Universiti Malaya Press.
- Noor Azlan. 2005. *Dasar Media dan Pembangunan Sosial di Malaysia*. Kuala Lumpur: Institut Kajian Media.
- Rahim Salleh. 2008. *Sejarah Penyiaran dan Pembangunan Media di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Rahman Ahmad. 2007. *Media dan Pembinaan Identiti Kebangsaan*. Kuala Lumpur: Universiti Malaya Press.
- Rahman Faisal. 2003. *Televisyen sebagai Alat Integrasi Nasional di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ramlah Mohd. 1994. *Media dan Politik di Malaysia: Analisis Penyiaran Berita Televisyen Pasca 13 Mei 1969*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- RTM/ARKIB/1985/MAP4. 1985. Penggunaan Peta dan Visual Berita. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/ARKIB/NEWS/1986/LIP3. 1986. Liputan Berita 60 Minit 1986. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BER/1964/ADM2. 1964. Penubuhan Unit Berita RTM. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- RTM/BERITA/1971/WAW1. 1971. Wawancara Tun Abdul Razak Hussein mengenai Dasar Ekonomi Baru. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1974/LIP3. 1974. Liputan Isu Nasional, Ekonomi dan Antarabangsa dalam Buletin Berita. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1976/BC1. 1976. Format dan Penyampaian Berita Era 1976. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1981/LC1. 1981. Liputan Langsung dan Majlis Rasmi. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1982/LC3. 1982. Liputan Pelancongan, Sukan dan Hiburan. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1983/BC2. 1983. Pengenalan Format Dwi-Pembaca. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1983/LC2. 1983. Tokoh Penyiaran dan Format Berita. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1983/LC4. 1983. Evolusi Berita Televisyen dan Profesionalisme. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/BERITA/1984/INFO3. 1984. Laporan Berita Visual dan Infografik. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- RTM/EQ/1965/LOG2. 1965. Infrastruktur dan Peralatan Siaran Awal. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- RTM/GRAFIK/1983/GRAF2. 1983. Penggunaan Grafik dan Infografik. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/INTL/1965/EXT4. 1965. Sumber Berita Antarabangsa untuk Siaran Awal. Kuala Lumpur: Arkib RTM.
- RTM/NEWS/1963/ADM2. 1963. Penyediaan Kandungan Berita Awal RTM. Kuala Lumpur: Arkib RTM.

- RTM/VID/1966/IMG1. 1966. Penggunaan Gambar Statik dalam Berita Awal. Kuala Lumpur: RTM.
- RTM/VID/1974/VID1. 1974. Rakaman Video Berita Asas. Kuala Lumpur: RTM.
- Salleh Rahman. 2014. *Kredibiliti dan Profesionalisme Berita Televisyen Malaysia*. Kuala Lumpur: Pustaka Nasional.
- Smith, J. 1995. *Television and Global Communication*. London: Routledge.
- Sulaiman Ahmad. 1998. *Media dan Pembangunan Nasional: Peranan Televisyen di Malaysia 1960–1990*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Sulaiman Mohd. 1998. *Media dan Perpaduan Kaum: Peranan Televisyen Pasca Kemerdekaan*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Tanaka, Y. 1998. *Television and Society in Southeast Asia: Historical Perspectives on Broadcasting*. Tokyo: University of Tokyo Press.